

Насилието при децата- причини и последствия

Ирина Христова Цветанова

Насилието описва действия, чието реализиране причинява вреда на хора или животни. То е породено от агресия и последствията му са агресивни действия. Осъдимото от морална гледна точка при хората, то е най-примитивния начин за изразяване на агресия. При животните, все още е първичен метод за изразяване и оцеляване. За неговия произход важна роля играят множество фактори, външни (дразнителни), вътрешни безпокойства, тревожни състояния. Според Вилфредо Паредо „насилието е естествения климат на социалния живот“. Играе важна роля в развитието на човешките взаимоотношения. Според Артър Кьослер в малки дози насилието е стимулатор, а в големи е равносилно на отрова. Има множество изразени мнения на тема насилието и агресията в човешкото поведение и взаимоотношения, както и няколко основни общоприети видове (физическо, психическо, сексуално).

Насилието във времето в което живеем е често срещан проблем. То може да бъде породено от ред причини и да бъде свързано с различни психични състояния у насилника и насилението. Такива по-константни преживявания, като психичните състояния се обуславят от външни и вътрешни въздействия и оказват влияние върху психичните процеси на човека. Това, от своя страна, въздейства върху развитието, мисленето, поведението, изграждането на личността у него.

През своя жизнен път до юношеството, детето черпи опит, знания, формира съзнание, самопознание за себе си и мястото си сред останалите, самоанализ на това което е и което иска да бъде. Изгражда своята бъдеща индивидуална личност, като черпи опит от своята семейна и заобикалящата го социална среда. В зависимост от начина на въздействие, примерното поведение което взаимодейства от обкръжението си, оказаното влияние на семейната и социална среда върху него, детето оформя по определен начин своята бъдеща индивидуалност. Ако едно дете порастне в ниска интелектуална среда, а друго във висока интелектуална среда, между поведението, начина на изказ на двете деца, в повечето случаи ще могат да се забележат разлики. Същото се отнася и за две деца отрасли в спокойна и тревожна среда. Детето отраснало в тревожна среда е по-вероятно да има трайно чувство за тревожност и множество личностни конфликти от различното от него по- спокойно и уравновесено дете. Ако тези среди въздействат насилствено психически или физически на детето, то у него е възможно да се формират множество конфликти, които оказват влияние върху бъдещия зрял индивид.

Като се говори за насилие е хубаво да бъдат изяснени видовете насилие разгледани от няколко общоприети гледни точки. С какво е характерен всеки вид, какви въздействия, първопричини, последствия има върху двете страни на насилника и насилени. Несъмнено те са множество, в зависимост от вижданията на всеки отделен индивид. За един дадена постъпка спрямо него самия може да бъде разтълкувана като насилствена, а за друг тълкуването е възможно да бъде различно. Въпреки това общоприети са няколко вида насилие свързани с детското поведение и оказващи влияние върху детето.

Преди да бъдат разгледани видовете насилие в семейна среда, трябва да се обърне внимание на типовете родители и родителско поведение, тъй като те не са единствен, но в много случаи са основен източник на насилие в тази среда. Моделът на типовете родители, родителско поведение е характерен с четири основни типа :

Авторитарен тип родители- това са ограничаващи, налагащи се, изискващи родители. Тяхното поведение се отличава с постоянна изискуемост, ограничаемост на детето.

Авторитарния родител отказва да приеме идеите на своите деца, ако те не се доближават или не съвпадат с неговите собствени.

Авторитетен тип родители- Това са окуражаващите родители, без да снемат ограничения и наказания, те се стараят да има разбираемо за детето обяснение към тях, възпитават самостоятелно мислене у детето.

Позволяващо- индиферентен тип родители- Това са родители характерни с незаинтересованост от живота, постъпките, преживяванията, мисленето на своите деца.

Позволяващо- прощаващ тип родители- Това са вгълбени в децата си родители, които губят своята идентичност и приемат тазаи на детето. Неговите проблеми са и техни.

Домашното насилие може да бъде конкретно психическо или конкретно физическо, което несъмнено оказва и силно психическо въздействие.

При психическото насилие са възможни няколко варианта на проявление. Всеки един от тези варианти несъмнено оказва влияние върху детето. В семейна среда, психическото насилие е възможно да бъде директно(насочено пряко към детето) или индиректно(детето изживява насилието покрай него) приложено. Може да се налага както единствено от единия, така и от двамата родители едновременно. В много от

известните случаи се налага от мъжа в семейството. Причината може да бъде силната, властна мъжка фигура, която се приема по този начин не само от семейството, а и от самия мъж. В случаите на индиректно насилие, не се конкретизира върху самото дете, а е ориентирано върху цялото семейство. В този случай детето се явява наблюдател, съпреживява случващото се около него. Това може да бъде и физическо и психическо насилие, приложено върху определен член на семейството или върху цялото семейство. Такъв модел е възможно да бъде сравнен с патриархалните семейства, при които бащата е главна действаща фигура, налагаща ограничения, определен стереотип на живот, правила изгодни единствено на него самия. Както в патриархалните, така и в матриархалните семейства съществува такъв модел. Разликата между двете е водещата фигура в семейството, която в матриархалните семейства е в лицето на майката. Всеки от типове насилие в семейна среда може да доведе до неувереност, нереално чувство за вина, базисно чувство за тревожност, страх, подчинение у детето и бъдещата развита личност. Вследствие на това порастналото дете може да усеща и изразява поведенчески всички тези негативни усещания. Които да му попречат да бъде пълноценен и продуктивен човек.

Директното домашно психическо насилие е отправено конкретно към детето. Например когато в семейството има две деца. Родителите правят разлика между двете и към едното са по- амбициозни и изискващи, обвиняват го за грешките на другото, постоянно го наказват и недоволничат от него. В лицето и поведението на насилника се вижда преследване, притискане, подтискане интересите и потребностите на детето. Това поведение спрямо развиващата се личност може да причини последствия като озлобление, свръх амбиция, неосъзнато чувство за малоценност, подтискане на емоции, агресия, автоагресия и др. Израстнало с такъв тип поведение детето усеща чувство за неудовлетвореност и малоценност, безсилие да промени случващото се с него до момента в който добие самостоятелност. Тогава то усеща свободата да контролира живота си, поради това проявленията на последствията от детския живот са налице във възрастния индивид.

Физическото насилие се характеризира с нанасяне на физически побой над детето, независещ от стеклите се обстоятелства. Последствията от този вид насилие може да се припокриват с тези от психическото, поради факта че несъмнено в този вариант психическо въздействие има. Чувството за непълноценност, слаб характер, незначимост, неудовлетвореност, малоценност както при единия така и при другия родител в зависимост от случая, се предава, проектира върху децата по редица начини през различни периоди на развитие. Изразява се поведенчески, чрез различни жестове, действия, реч. Може да бъде породено от проблем в детството, неразрешен личностен конфликт и др.

Възможни причини за негативно насочено поведение на родител спрямо дете, в много случаи се изразяват в преноси на незадоволени потребности, нереализирани цели, които родителите проектират върху децата си.

Разгледано от друга гледна точка насилието при децата се явява външен фактор, извън семейната среда. Училищното насилие е характерно за периода между 6 и 18 годишна възраст. Този възрастов период е свързан с възрастови стадии на развитие- училищна възраст и идентификация на задачите и Пубертет (его- идентичност срещу ролево обвъркване) според Ериксън.

Ериксън характеризира стадия училищна възраст(6-12 години) с проявленията на желание за учене, доказване на себе си , изявено логическо мислене у детето. Наблюдава се „чувство за създаване”, което изразява способността на детето да прави нещата добре. Кризата в този стадий описана от Ериксън, е свързана с възникване на чувство на малоценност, отчуждение. Причина за това може да бъде , ако детето усети че губи мястото си сред връстниците си. Тогава е възможно да се появи отказ и нежелание за учебна дейност и добиване на знания .

Пубертетът (12-20 години) Ериксън характеризира с един основен конфликт между изграждащата се личност и смущенията в нея. Неспособността на юношите да достигнат до идентичност и борбата със себе си, която водят за да я изградят, Ериксън нарича криза на идентичността. Тя се характеризира с неспособността на детето да намери своето място в обществото, своето предназначение, предопределеност, което се изживява с чувство за безполезност и безцелност. Наличието на училищно насилие физическо, психическо, сексуално може да повлияе силно в двата стадия и да остави отпечатък върху пораждащата се личност.

Насилието в училищна среда може да бъде определено като изключително нашумял проблем с тенденция за нарастване. Евентуални причини за него биха могли да бъдат все по- многобройните неуспешни семейства, следователно семейни среди, в които децата израстват и се развиват, както и настъпилата анархия в училищната инстанция. По статистически данни процентът семейства претърпели развод е нарастнал, а що се отнася до анархията в училищата, тя е както видима, при посещение, така и чуваема от медиите. Пример са множеството жестокости, убийствата и нараняванията, които се излъчват по новините и се четат в печата.

То е породено от множеството влияещи фактори на децата насилници, както и на насилените (децата жертви).

Фктор семейството и семейната среда. Ако детето насилник бива малтретирано в семейната среда, това поражда усещане за малоценност, агресия, желание за надмощие над другите деца, които се изразяват в училищната среда чрез побой, пораждане на комплекси у друго дете. Пораждането на комплексите у друго дете може да бъде разгледано, като начин за избиване на собствените такива и възможност за изпъкване в лицето на доминираща, по-силна фигура. Би могло да се каже, че по този начин насилникът насочва вниманието на социалната среда към жертвата, за да останат незабелязани неговите лични недостатъци. Това съответно поражда агресия, чувство за малоценност и множество други конфликти у насилваното дете, като по този начин се получава един кръговрат(затворен кръг). Известни са и трагични последици в лицето на случаи на тежки физически и дори смъртни случаи в училищата. Трябва да се отбележи, че не всички деца от типа насилници се проявяват като такива. Има случаи, които избягват този вид общуване в собствената си среда и търсят липсващото разбирателство от семейната.

От социална, в някои случаи и семейна гледна точка се разглежда и друга форма на детско насилие. Сексуалното насилие е принудително осъществяване, или поведенчески постъпления за реализиране на полов акт или намеци за такъв от страна на насилника към жертвата по време и по начин, който не е с нейно съгласие. В патологията е отбелязано болестно състояние с наименованието педофилия, което води до детско сексуално ориентирано насилие . Характерно е за възрастово и физически зрели, психично болни индивиди, сексуално ориентирано към деца, независимо от техния пол. В този случай се поражда трайна психическа травма у насиленото дете, страх и отвращение от сексуалния акт, възможна е и проява на извращения, които усложняват бъдещите сексуални взаимоотношения. Може да доведе и до параноя, трайни депресивни състояния, изолиране и други трайни психични състояния, които могат да бъдат лечими , чрез намесата на психолог, дълъг и сложен консултативен процес или психиатрично лечение. Ако не се лекува състоянието остава през целия житейски път и е възможно да има проявления в различни аспекти от живота и поведението на детето, по-късно вече зрелия възрастен индивид.

Използвана литература:

<http://bg.wikipedia.org/wiki/Насилие>

Стаматов, Румен; Детска психология, издателска къща Хермес, Пловдив 2000,2003,2008 г.

**Национален Статистически институт; Статистически справочник,
Стартпринт ЕООД, 2008г**